

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Problematyka zagospodarowania lasów prywatnych

dr habil. Leszek Bolibok prof. SGGW

Katedra Hodowli Lasu , Instytut Nauk Leśnych SGGW

Projekt „Aktywizacja kapitału społecznego właścicieli lasów prywatnych (rolników)”, finansowanego ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Nauka dla Społeczeństwa”

Okres realizacji: 02.2024 – 02.2026, nr umowy NdS-II/SN/0274/2024/01

Partnerzy projektu

Zagospodarowanie lasu

To ogół czynności gospodarczych , z zakresu:

→ odnowienia,

→ pielęgnowania,

→ użytkowania lasu

tworzący powtarzający się cykl zabiegów,
których celem jest osiąganie większej produkcji
oraz kształtowanie budowy lasu w sposób umożliwiający
trwałe zaspokajanie potrzeb społeczeństwa,
w tym głównie w zakresie surowców drzewnych,
z uwzględnieniem ochronnej roli lasu

Dlaczego kierujemy rozwojem drzewostanów?

Drzewostan zagospodarowany

Drzewostan rozwijający się spontanicznie

Jakość tworzy wartość, (przykład drzewostanów dębowych)

Klasa jakości	Udział wg V (%)	Udział wg. wartości %
Okleina	4,4	33,3
Częściowa okleina	3,6	9,7
A	1,4	3,0
Σ drewna cennego	9,4	46,0
B	37,5	37,9
C	34,2	12,6
D	2,1	0,6
Drewno opałowe	16,8	2,9
Σ dr o małej wartości	53,1	16,1
Σ dr. dłużycowego	83,2	96,0

- Powszechnie opisywana w podręcznikach hodowli lasu, w regulacjach prawnych (np. dotyczących wsparcia na zalesienia) czy też w dokumentach regulujących działalność PGL Lasy Państwowe (Zasady Hodowli Lasu) technologia pielęgnacji drzewostanów najlepiej sprawdza się w gospodarstwach leśnych o dużej powierzchni, zapewniających stały dochód, z którego przynajmniej część można przeznaczyć na wynagrodzenia fachowego personelu oraz **na dofinansowanie deficytowych zabiegów, bez których nie można wyhodować drzewostanów o wysokiej jakości/wartości.**

Które zabiegi są deficytowe? Niestety większość !

- Nie są deficytowe tylko te zabiegi pielęgnacyjne, w których można pozyskać drewno w wystarczającej ilości i o wystarczającej jakości aby to zrekompensowało koszty zabiegu.
- W okresie po przemianie ustrojowej, na skutek ciągle rosnących kosztów robocizny i niezbędnego sprzętu, wzrasta wiek drzewostanu, w którym „można wyjść na swoje” przy wykonaniu zabiegu pielęgnacyjnego.
- Z wielu powodów nie powinno się wykonywać zbyt silnych zabiegów pielęgnacyjnych, bo chociaż mogą one dostarczyć jednorazowo więcej drewna, „które zapłaci za wykonywany zabieg”, to przyniosą więcej szkody niż pożytku.

Wiek rębności - czyli żniwa raz na 100 lat (lub rzadziej)

- Ważną specyfiką gospodarki leśnej jest bardzo długi cykl produkcji, wynoszący zależnie od gatunku od kilkudziesięciu do stu kilkudziesięciu lat (nawet dwustu) o wysadzenia drzew do czasu gdy rozmiary drzew uzasadniają zakończenie cyklu produkcyjnego.
- W żadnej innej branży nie projektuje się inwestycji w takich przedziałach czasowych.
- Gdy właściciel zainwestuje w las, który ma dostarczyć drewna wysokiej jakości w tradycyjnym (nie plantacyjnym modelu) to za swojego życia będzie głównie ponosił koszty deficytowych zabiegów pielęgnacyjnych.
- Jego dzieci mogą ewentualne „wyjść na zero” w pracach pielęgnacyjnych
- Śmietankę (ewentualny zysk z drewna) zrealizują wnuki.
- **NIE MA DROGI NA SKRÓTY, BEZ PIELEGNACJI NIE BĘDZIE JAKOŚCI.**

Jak prywatne gospodarstwa leśne (nie) pasują do schematu.

- Lasy prywatne są rozdrobnione średnia powierzchnia należąca do jednego gospodarstwa to ok. 1,6 ha (podzielona na 2-3 kawałki).
- Gospodarka w lasach prywatnych prowadzona jest przez samych właścicieli.
- Długi cykl produkcyjny (60 - 120 lat) zniechęca do inwestycji w hodowlę.
- Prace leśne najczęściej wykonywane są samodzielnie, prostym sprzętem rolniczym.
- Starzenie się właścicieli i migracja młodych ludzi pogarszają możliwości zagospodarowania.
- Brak następców zainteresowanych hodowaniem lasu.
- Brak zaplecza technicznego i finansowego utrudnia właściwe zabiegi hodowlane.
- Właściciele często nie mają wiedzy fachowej lub ograniczony dostęp do wsparcia doradczego.

Jak użytkowane są lasy prywatne?

- Dochody z lasu prywatnego są zazwyczaj drugorzędne wobec działalności rolniczej.
- Bardzo często prywatny las nie jest wykorzystywany do generowania przychodu ze sprzedaży drewna innym uczestnikom rynku.
- Prywatny las raczej służy do ograniczenia wydatków w gospodarstwie poprzez pozyskiwanie drewna na cele opałowe lub na inne bieżące potrzeby w gospodarstwie rolnym.

Co można by zmienić w zagospodarowaniu lasów prywatnych? TO JEST PRZEDEWSZYSTKIM DECJA WŁAŚCICIELI, ALE

- Należałoby dalej upraszczać regulacje dotyczące gospodarki leśnej na gruntach prywatnych (z troską o zachowanie trwałości lasu).
W dzisiejszym prawie już istnieją takie rozwiązania
(np. niższy wiek rębności dla drzewostanów na gruntach prywatnych)
ale można by pójść dalej w tym kierunku, przy kolejnych aktualizacjach prawa.
- Na przykład, na podstawie deklaracji, właściciela, że ma on zamiar hodować drzewostan tylko dla celów energetycznych (drewno opałowe), można by znacząco uprościć wymogi stawiane, podczas przyznawania ewentualnych dotacji.
- Można też dostosować wielkość dotacji do tego jak ambitny cel hodowlany będzie realizował właściciel.

Zakładanie upraw leśnych (zalesienia w ramach PROW)

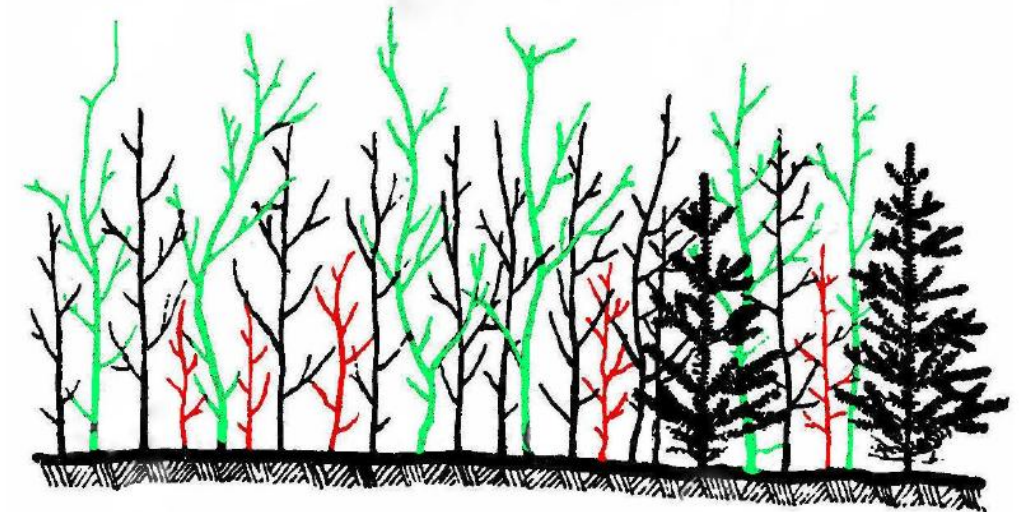
Przykładowe składy gatunkowe zalesień

Potencjalny typ siedliskowy lasu	Skład gatunkowy uprawy	Kraina przyrodniczo-leśna
Bór suchy (Bs) – najuboższe i skrajnie suche fragmenty gleb orných VIz klasy jakości rolniczej	So 80, Brz, Olsz, Jrz i in. 20	I–VIII
Bór świeży (Bśw) – gleby orne głównie VI klasy jakości rolniczej i klasy VIz silnie zdegradowanej	So 60–80, Brz 10–20, Dbb, Bk, Lp, Gb i in. 10–20	I, III, V–VIII
	So 60–80, Brz 10–20, Dbb, Lp, Gb i in. 10–20	I–VIII
	So 60–80, Św, Md 10–20, Brz, Dbb, Lp, Gb i in. 10–20	I–III
Bór mieszany świeży (BMśw) – gleby orne głównie V klasy jakości rolniczej	So 40–60, Md 20–30, Bk, Dbb, Brz i in. 20–30	I, III, V–VIII
	So 50–60, Md 20, Św, Dbb, Lp i in. 20–30	I–VIII
	So 50–60, Brz 30, Md, Dbb i in. 10–20	I–VIII
	So 30–40, Md 30, Jd, Bk, Dbb, Kl i in. 30–40	VI–VIII
	So 40–50, Md 20–30, Brz 10, Dbb, Kl, Lp i in. 20–30	IV
Las mieszany świeży (LMśw) – gleby orne głównie IV klasy jakości rolniczej	Bk, Db, Lp, Kl 40–50, So 20–30, Md 20–30	I, III, V–VIII
	Db, Św, Lp, Kl 30–50, So 30–40, Md 20–30	I–VIII
	Jd, Św, Db, Bk 60–70, Md 20–30, Kl, Lp i in. 10	VI–VIII
	Brz, Db, Św 50–60, So, Md, Lp i in. 40–50	I–VIII
Las świeży (Lśw) – gleby orne głównie III klasy jakości rolniczej	Bk, Db 60–70, Md 20–30, Lp, Kl i in. 10	I, III, V–VIII
	Db, Św, Gb, Lp, Kl 70–80, Md 20–30	II, IV
	Bk, Jd, Db 60–70, Md 20–30, Kl, Lp i in. 10	V–VIII
	Bk, Jd, Św, Kl, Lp 70, Md 30	VI–VIII

Orientacyjna liczba sadzonek w odnowieniach sztucznych

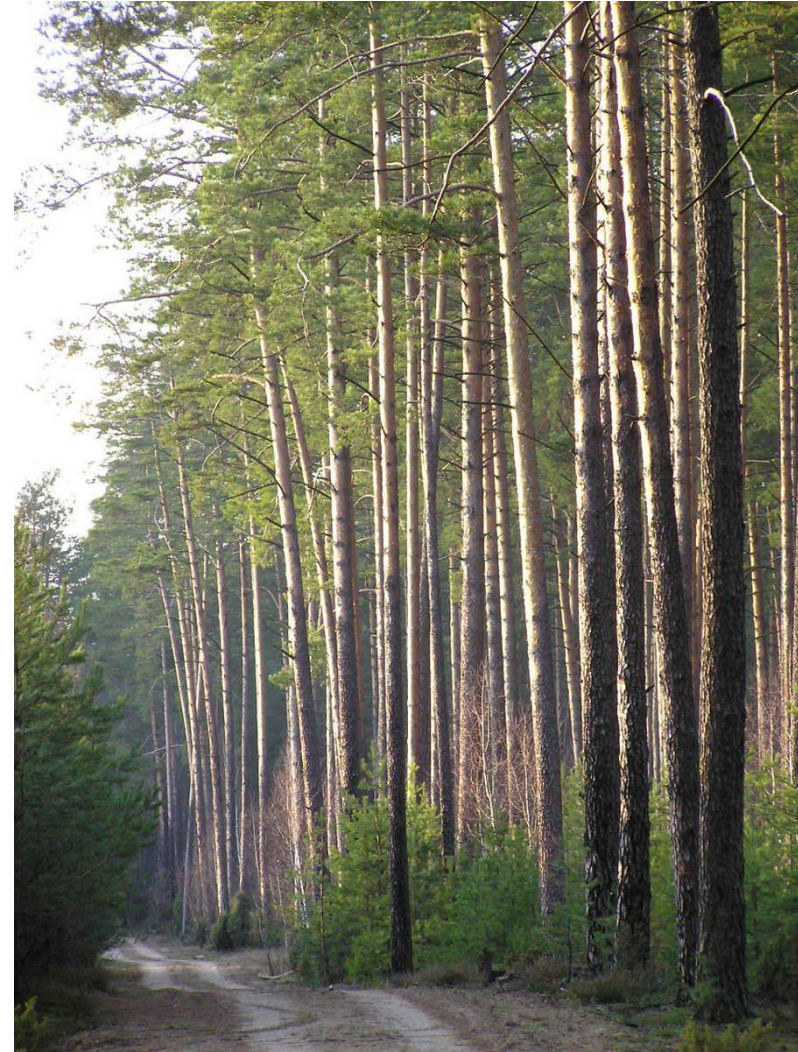
Lp.	Gatunek	Liczba sadzonek [tys. szt./ha]
1	Sosna	8–10
2	Świerk	3–5
3	Jodła	4–8
4	Modrzew	1,5–3
5	Jedlica	3–4
6	Dąb	6–8
7	Buk	6–8
8	Inne liściaste	4–6

Pielęgnowanie upraw młodników i tyczkown (10-30 rok życia drzewostanu) i konsekwencje jego braku

Warstwy w młodniku

Sosna, nasz skarb i utrapienie

Co w przypadku sosny oznacza „w porę wykonywane zabiegi”?

W wieku 6-8 lat pewne cechy hodowlane sosy,
są już ujawnione

A w wieku 20-30 lat w fazie żerdziowiny
cechy przyszłych sortymentów są już rozstrzygnięte

w trakcie późniejszych zabiegów pielęgnacyjnych

niewiele można już poprawić
natomiast **nadal można wiele stracić:**

- na jakości
- na produktywności
- na stabilności drzewostanu

Wpływ braku pielęgnacji na jakość drzewostanu

Pielęgnowanie tyczkownin i drągownin (między 20 a 40 rokiem życia) trzebież wczesna (selekcyjna)

- Selekcja pozytywna w trzebieżach wczesnych polega na wyborze i popieraniu z głównej warstwy drzewostanu odpowiedniej liczby drzew najlepszej jakości i o dużym przyroście, rozmieszczonych w miarę możliwości równomiernie w całym drzewostanie
- Aby zapewnić zachowanie selekcji pozytywnej w cięciach pielęgnacyjnych i ułatwić ich prowadzenie w drzewostanach poddanych trzebieżom wczesnym lub późnym, wprowadza się podział drzew na trzy kategorie:
 1. *drzewa dorodne*
 2. *drzewa szkodliwe*
 3. *drzewa pożyteczne*

Porównanie trzebieży wczesnych i późnych (po 50 roku życia drzewostanu)

Trzebieże wczesne

- ① w górze
- ② często
- ③ słabiej

Trzebieże późne

- ① w dole
- ② rzadziej
- ③ mocniej

„Kto ma jasno w głowie, ten ma ciemno w lesie”

- To stare porzekadło leśników oznaczające między innymi to, że należy dbać aby przestrzeń lasu była wypełniona drzewami.
- Drewno przyrasta na drzewach. Jeżeli nadmiernie przerzedzimy drzewostan, to produkcja drewna (w przeliczeniu na 1 hektar) wyraźnie spada.
- W lasach państwowych nadzór zwraca szczególną uwagę na utrzymanie odpowiedniego zadrzewienia.
- **Ale co ma zrobić prywatny właściciel, jeżeli co roku potrzebuje opału i las robi się coraz rzadszy?**

Nie daj Panie Boże, żeby to się tak skończyło

dr hab. Leszek Bolibok prof. SGGW
Katedra Hodowli Lasu SGGW

Wprowadzajmy do lasu dolne warstwy

O ile siedlisko jest choć trochę lepsze niż Bśw (tzn. w lesie chcą rosnąć krzewy i niskie drzewka pod starszym drzewami), to można pod przerzedzającą się pierwszą generacją drzewostanu podsadzić gatunek cienioznośny (np. buk lub grab).

Co jeszcze właściciele lasów mogą zrobić aby poprawić zagospodarowanie swoich lasów?

- Zainteresować się możliwością uzyskania **dotacji** na prace związane z zagospodarowaniem lasu
- W wielu krajach Europy Zachodniej i Północnej prywatni właściciele lasów zakładają **zrzeszenia**, których profil może być bardzo różny: od organizacji która ma jedynie obniżyć koszt działalności poprzez skoordynowane zamawianie usług na prace leśne i ewentualnie ułatwiać pozyskiwanie dotacji państwowych, aż po spółki, tworzące na gruntach udziałowców wielkoobszarowe gospodarstwa leśne, w których prowadzi się efektywną działalność gospodarczą.

Dziękuję za uwagę